

Jakub Bródka

ORCID: 0000-0002-1504-5119

Uniwersytet Gdański

<https://doi.org/10.19195/1733-5779.47.7>

Bezczynność wierzyciela jako przesłanka umorzenia postępowania egzekucyjnego — uwagi *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*

JEL classification: K41

Słowa kluczowe: postępowanie egzekucyjne, beczynność wierzyciela, komornik sądowy, postępowanie cywilne

Key words: executory proceeding, creditor's inaction, bailiff, civil proceeding

Abstrakt: Celem artykułu jest scharakteryzowanie umorzenia postępowania z uwagi na beczynność powoda (upadek instancji) w postępowaniu egzekucyjnym w odniesieniu do beczynności powoda w postępowaniu rozpoznawczym. Szerzej określona jest kompetencja komornika sądowego do umorzenia z urzędu postępowania ze względu na bierność strony wnioskującej niż sądu cywilnego jako organu prowadzącego postępowanie rozpoznawcze. We wstępie zdefiniowano pojęcie upadku instancji na podstawie polskiej doktryny procesu cywilnego. W dalszej części dokonano próby wskazania różnic między beczynnością powoda w postępowaniu cywilnym a beczynnością wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym, określaną jako beczynność rozszerzona, obejmująca szerszy katalog zachowań procesowych. Poruszono także zagadnienie różnic między uchylonym art. 823 k.p.c. a obowiązującym obecnie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c., który reguluje upadek instancji. Na koniec wskazano w punktach wnioski, z których wynika, że należy odróżnić beczynność wierzyciela ze względu na odmienny charakter postępowania egzekucyjnego od obecnych regulacji zawartych w Kodeksie postępowania cywilnego.

Creditor's inactivity as a premise of discontinuance of executory proceeding — *de lege lata* remarks and *de lege ferenda* proposals

Abstract: The purpose of this Article is to describe the inaction of the the Creditor in the enforcement proceedings in relation to the inaction of the Claimant in the civil proceedings, which entitles the conducting authority to discontinue the proceedings ex officio (fall of instance). The competencies of the court Bailiff to discontinue the proceedings ex officio due to the inaction of the Claimant are more broadly defined compared to the civil court as the authority conducting the examination proceedings. The concept of fall of instance has been defined in the introduction based on Polish legal literature. Subsequently, an attempt was undertaken to indicate the

differences between the Claimant's inaction in the civil proceedings and the Creditor's inaction in the enforcement proceedings, referred to as "extended inaction" comprising a broader catalogue of procedural actions. The question of differences between the repealed Article 823 of the Civil Proceedings Code and the now binding Article 824 section 1 point 4 of the Civil Proceedings Code that regulates the fall of instance, was also addressed. Finally, the conclusions were stated in points, from which it stems that the Creditor's inaction should be distinguished due to the different nature of the enforcement proceedings and the current regulations included in the Civil Proceedings Code.

Wstęp

W postępowaniu egzekucyjnym, podobnie jak w postępowaniu rozpoznawczym, ustawodawca oczekuje aktywności procesowej, w szczególności wierzyciela (powoda) jako strony inicjującej postępowanie. Implikuje to potrzebę istnienia instrumentów prawnych mobilizujących strony do podejmowania czynności procesowych poprzez sankcjonowanie beczynności. Wydanie wyroku jest zbędne, kiedy strona dochodząca ochrony prawnej straciła zainteresowanie postępowaniem¹. Kompetencję organu do umorzenia z urzędu postępowania w takim przypadku przewiduje Kodeks postępowania cywilnego², zarówno w przypadku postępowania ogólnego (art. 182 k.p.c.), jak i egzekucji sądowej (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.).

Celem niniejszego artykułu jest analiza beczynności wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym na tle postępowania rozpoznawczego. Ma to znaczenie w przypadku ewentualnych skutków prawnych, które z racji specyfiki egzekucji sądowej są odmienne od pozostałych postępowań uregulowanych w k.p.c. Autor proponuje, aby beczynność stron w postępowaniu egzekucyjnym określić jako beczynność rozszerzoną, gdyż obejmuje ona szerszy katalog sytuacji procesowych od postępowania ogólnego, kiedy konieczną przesłanką jest uprzedni stan zawieszenia postępowania.

Niniejszy artykuł składa się z trzech części. W pierwszej dokonano próby zdefiniowania upadku instancji w ogólności, uwzględniając dotychczasowy dorobek doktryny i judykatury. Na podstawie wywiedzionych wniosków zostanie zaprezentowana koncepcja beczynności rozszerzonej. Druga część dotyczy charakterystyki upadku instancji w postępowaniu egzekucyjnym pod reżimem nieobowiązującego art. 823 k.p.c. i aktualnego art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Opisane zostaną elementy wspólne oraz różnice, które wynikają z dokonanej nowelizacji k.p.c. Trzecia część dotyczy konsekwencji umorzenia postępowania egzekucyjnego wobec beczynności wierzyciela pod kątem rozkładu ciężarów procesowych oraz stopnia realizacji zasady ponoszenia celowych kosztów prowadzonego postępowania egzekucyjnego przez dłużnika, która jest uregulowana w art. 770 k.p.c.

¹ A. Gołąb, *Umorzenie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2020, s. 261.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 z późn. zm., dalej: k.p.c.).

Upadek instancji w polskim procesie cywilnym

Upadek instancji rozumiany jako zniweczenie postępowania wskutek bierności strony znalazł się w już w Kodeksie postępowania cywilnego z 1930 roku³ w art. 204 oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego⁴. Ówczesne wzorce ustawodawca czerpał przede wszystkim z francuskiego systemu prawnego, gdzie upadek instancji występował już w XVI wieku (*péremption d'instance*), a jego początków można szukać nawet w prawie rzymskim⁵. Również w ustawodawstwach państw zaborczych istniały stosowne przepisy odnoszące się do tego rodzaju umorzenia procesu cywilnego⁶.

Należy wskazać na kilka podstawowych cech perempcji instancji w procesie cywilnym, które stanowią jej istotę i zachowują aktualność pomimo upływu czasu. Po pierwsze, upadek instancji opiera się na swoistym domniemaniu, że strona, która w wywołanym przez nią procesie jest bierna, straciła nim zainteresowanie i nie zależy jej na merytorycznym rozstrzygnięciu. Wynika z tego, po drugie, że strona musi być obowiązana do działań, które są niezbędne, aby doprowadzić proces do rozstrzygnięcia. Po trzecie, umorzenie wskutek bezczynności strony oznacza zniweczenie procesu, ale nie prawo do jego ponownego wszczęcia. Takie rozstrzygnięcie nie ma charakteru merytorycznego i nie odnosi się do kwestii zasadności roszczenia, które powód wywodzi z prawa materialnego. W związku z tym nie wywołuje ono skutków procesowych, jakie wiążą się z wytoczeniem powództwa. Należy także dodać, że upadek instancji powinien być stosowany wyjątkowo, a co za tym idzie — nie obejmuje przypadków w ustawie niewskazanych⁷. Zasadą powinno być merytoryczne rozpatrzenie każdej sprawy przez organ orzekający w procesie, a każde inne rozstrzygnięcie — tylko w sytuacjach ściśle określonych i w wypadkach wprost wskazanych.

W obecnym k.p.c. upadek instancji uregulowany został w art. 182, jednak w odróżnieniu od przedwojennej regulacji odnosi się także do utraty przez stronę zdolności sądowej. Rozszerzono także przesłanki między innymi o sytuację, gdy nie ma wniosku o podjęcie postępowania, które zawieszono z uwagi na skutek braku lub wskazania złego adresu powoda albo niewskazania przez powoda w wyznaczonym terminie adresu pozwanego lub niewykonania przez powoda innych zarządzeń, przez co nie można nadać sprawie dalszego biegu (art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c.), oraz w przypadku niepodjęcia postępowania zawieszonego z uwagi na brak następcy prawnego strony, która utraciła zdolność sądową, albo w termi-

³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 roku — Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1930 r. Nr 83, poz. 651).

⁴ Zob. orzeczenie SN z 3 listopada 1921 roku, 948/1920, OSN 1921, nr 1, poz. 119; orzeczenie SN z 24 lipca 1923 roku, I C 1616/22, OSN 1923, nr 2, poz. 105.

⁵ A. Gołąb, *Umorzenie postępowania...*, s. 88.

⁶ Zob. A. Olaś, *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016, s. 371–373.

⁷ M. Allerhand, *Umorzenie zawieszonego procesu*, Lwów 1935, s. 610, cyt. za: M. Ged, *Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego*, Warszawa 2023, s. 42.

nie trzech lat od daty wydania postanowienia o zawieszeniu (art. 182 § 1 zd. drugie k.p.c.). Pierwotne brzmienie art. 182 k.p.c. nie obejmowało przypadku śmierci strony będącej osobą fizyczną, a odnosiło wyłącznie do jednostek organizacyjnych⁸. Zmieniła to dopiero nowelizacja k.p.c. z 2 lipca 2004 roku, gdzie uregulowano, że sąd umorzy także postępowanie w razie śmierci strony po upływie dziesięciu lat od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania z tej przyczyny⁹. Upadek instancji nie dotyczy jednak przypadku trwałej następcej utraty zdolności sądowej, to jest w przypadku śmierci osoby fizycznej dochodzącej roszczeń wynikających z praw osobistych, czyli nieprzechodzących na następców prawnych. Jak przyjmują Sąd Najwyższy oraz sądy powszechne w licznych orzeczeniach, w takim przypadku sąd nie powinien zawiesić postępowania, opierając się na art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., a umorzyć na podstawie art. 355 § 1 k.p.c.¹⁰

Późniejsze nowelizacje art. 182 k.p.c. przyniosły przede wszystkim stopniowe skracanie terminów umożliwiających perempcję instancji (na przykład poprzez skrócenie do jednego roku terminu od daty wydania postanowienia o zawieszeniu z uwagi na brak zdolności sądowej strony, to jest terminu, po którego upływie sąd umarza postępowania — art. 182 § 1 pkt 3 k.p.c.) i rozszerzenie przesłanek umożliwiających sądowi umorzenie postępowania z uwagi na beczynność na przykład poprzez wprowadzenie upadku instancji po upływie dwóch lat od zawieszenia postępowania z uwagi na braki w składzie organów jednostki organizacyjnej będącej stroną, uniemożliwiające jej działanie (art. 182 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 174 § 2 k.p.c.). W tym przypadku również ustawodawca odstąpił od ważnej zasady, czyli braku skutków pozwu z umorzonego postępowania ze względu na beczynność postępowania, co tłumaczył specyfiką tego przypadku, choć nie sprecyzował, na czym ona polega¹¹. W przypadku umorzenia postępowania z uwagi na beczynność nie ma wymogu tożsamości składu orzekającego, który wydał postanowienie o zawieszeniu¹².

Obecny model upadku instancji przyjęty przez ustawodawcę w polskim procesie cywilnym jest zatem oparty na romańskich wzorcach, czyli opiera się na kompetencji do umorzenia z urzędu postępowania w przypadku beczynności strony powodowej i założeniu, że niekorzystny jest stan zawieszenia postępowania.

⁸ A. Olaś, *Umorzenie...*, s. 377.

⁹ Ustawa z dnia 2 lipca 2004 roku o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804).

¹⁰ Zob. uchwała SN z 23 kwietnia 1985 roku, III CZP 16/85, OSNC 1985, nr 12, poz. 195; postanowienie SN z 14 listopada 2000 roku, I CZ 65/00, LEX nr 536981; postanowienie SN z 5 grudnia 2000 roku, V CKN 137/00, LEX nr 553744; postanowienie SN z 19 sierpnia 2009 roku, III CSK 351/08, OSNC-ZD 2010, nr 2, poz. 54; postanowienie SN z 28 listopada 2018 roku, II UZ 24/18, OSNP 2019, nr 7, poz. 91; postanowienie SN z 9 marca 2022 roku, I UZ 47/21, LEX nr 3362569; wyrok SA w Szczecinie z 26 marca 2019 roku, III AUa 208/18, LEX nr 2668068.

¹¹ Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 168.

¹² Postanowienie SN z 9 września 2009 roku, V CSK 62/09, LEX nr 1396482.

nia, gdy stronie powodowej nie zależy na merytorycznym rozstrzygnięciu albo utraciła zainteresowanie procesem. Trwający stan niepewności kończy się umorzeniem postępowania. Nie został przyjęty model pruski przewidujący umorzenie postępowania niezwłocznie bez okresu zawieszenia, gdy strona nie dokonała potrzebnej czynności. Modelowo upadek instancji oznacza zniweczenie wszelkich skutków związanych z wszczęciem postępowania¹³. Ustawodawca nie reguluje jednak perempcji instancji w czystej postaci, przewiduje bowiem, że w przypadku braków w składach jednostek organizacyjnych uniemożliwiających ich działanie umorzenie po uprzednim zawieszeniu wywołuje skutki na przykład w zakresie przerwania biegu terminu przedawnienia (art. 182 § 2 zd. ostatnie k.p.c.).

Bezczynność wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym

W postępowaniu egzekucyjnym zagadnienie upadku instancji kształtuje się odmiennie. Art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. przewiduje odmienny rodzaj bierności strony, a ściślej — wierzyciela. Przepis ten przyznaje komornikowi sądowemu kompetencję do umorzenia postępowania egzekucyjnego, gdy wierzyciel nie dokona czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania albo nie zażądał podjęcia zawieszonego postępowania w ciągu sześciu miesięcy od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej (art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.). Bierność wierzyciela, która nie musi powodować konieczności zawieszenia postępowania, ma charakter prawnie relewantny, gdy wymagana jest jego aktywność, a jej brak powoduje przyznanie organowi prowadzącemu postępowanie kompetencji do jego umorzenia (bezczynność rozszerzona). Uprzedni stan zawieszenia nie zawsze jest konieczną przesłanką, aby w ten sposób sprawę zakończyć. Wynika z tego wniosek, że bezczynność rozszerzona obejmuje szerszy katalog zachowań procesowych wierzyciela niż w przypadku postępowania rozpoznawczego poprzez objęcie upadkiem instancji także sytuacji, gdy postępowanie egzekucyjne nie jest zawieszone.

W tym wypadku, jak słusznie zauważa J. Świeczkowski, czynność potrzebna do dalszego prowadzenia postępowania oznacza normatywnie określoną konieczność¹⁴. Za przykład podaje on złożenie wniosku o opis i oszacowanie nieruchomości (art. 943 k.p.c.) czy wniosku o drugi termin licytacji (art. 983 k.p.c.)¹⁵. W zakresie czynności niezbędnych do dalszego prowadzenia postępowania należy też wskazać na konieczność uiszczenia zaliczki na wydatki gotówkowe (nieobo-

¹³ W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008, s. 326, cyt. za: A. Ołaś, *Umorzenie...*, s. 363.

¹⁴ J. Świeczkowski, *Umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 823 k.p.c.*, [w:] *Gdańskie Studia Prawnicze*, t. 26. *Księga pamiątkowa profesora Sławomira Dalki*, red. Z. Szczurek, Sopot 2011, s. 453–470.

¹⁵ Za: O. Marcewicz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, art. 824, s. 1548.

wiążący art. 40 u.k.s.e.¹⁶ i art. 7 u.k.k.¹⁷), jak również czynności, które nie są niezbędne, ale co do których wierzyciel wniósł o dokonanie ich w jego obecności (na przykład odebranie ruchomości dłużnikowi — art. 1044 k.p.c. — czy wprowadzenie wierzyciela w posiadanie — art. 1046 § 1 k.p.c.).

Ustawa posługuje się w art. 824 § 2 k.p.c. określeniem „czynności egzekucyjnej”, a nie „czynności postępowania egzekucyjnego” jako początkowym momentem biegu terminu sześciomiesięcznego. Zatem należy wykluczyć zachowania stron czy uczestników postępowania, niebędące czynnościami egzekucyjnymi (na przykład nadzór sądu nad czynnościami komornika, a także działania innych uczestników postępowania). Za „czynności egzekucyjne” można uznać tylko takie, które zmierzają do zastosowania lub zrealizowania środka egzekucyjnego¹⁸. Zatem przy badaniu początku biegu terminu, który będzie uprawniał do umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu, ważne znaczenie będą mieć charakter dokonywanej czynności oraz fakt, czy jest ona przez ustawę wymagana do podjęcia w celu dalszego prowadzenia egzekucji.

Upadek instancji na podstawie art. 823 k.p.c.

W świetle przepisów obowiązujących przed wejściem w życie nowelizacji k.p.c. z 10 lipca 2015 roku¹⁹ bezczynność wierzyciela po upływie roku powodowała umorzenie postępowania egzekucyjnego z mocy prawa (art. 823 k.p.c.). Przepis ten, mający w zamierzeniu dyscyplinować wierzyciela do podejmowania działań w celu dalszego prowadzenia postępowania, zakładał, że jeżeli wierzyciel w tym okresie nie podejmuje takich czynności, to godzi się na umorzenie postępowania.

W orzecznictwie zgodnie wskazuje się, że umorzenie postępowania na podstawie art. 823 k.p.c. wywierało skutek przewidziany w art. 182 § 2 k.p.c., to znaczy nie pozbawiało prawa złożenia ponownie wniosku o wszczęcie egzekucji, jednak ten uprzednio złożony nie wywierał skutków prawnych²⁰. Ponadto, w kontekście praktyki prowadzenia postępowania egzekucyjnego możliwa była sytuacja, gdy mimo umorzenia z mocy prawa w sprawie były dokonywane dalsze czynności egzekucyjne. Należało je uznać za niebyłe i niewywołujące skutków procesowych.

¹⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882 z późn. zm., dalej: u.k.s.e.).

¹⁷ Ustawa z dnia 22 lutego 2018 roku o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2018 r. poz. 770, dalej: u.k.k.).

¹⁸ A. Cudak, *Przedmiot skargi na czynności egzekucyjne organu egzekucyjnego lub egzekutora*, „Finanse Komunalne” 2018, nr 3, s. 17–29.

¹⁹ Ustawa z dnia 10 lipca 2015 roku o zmianie ustawy — Kodeks cywilny, ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1311 z późn. zm.).

²⁰ Patrz wyrok SN z 14 kwietnia 2011 roku, IV CSK 439/10, LEX nr 1108491, wyrok SN z 10 października 2003 roku, II CK 113/02, OSP 2004, nr 11, poz. 141.

Podobnie rzecz ma się z czynnościami egzekucyjnymi, które zostały dokonane przed umorzeniem postępowania. Art. 826 § 1 k.p.c. wprost stwierdza, że oznacza to ich uchylenie z momentem umorzenia postępowania. Jak wskazuje Sąd Najwyższy, umorzenie na mocy art. 823 k.p.c. dokonywało się z mocy prawa, zatem żadna aktywność komornika nie była potrzebna i mogła zachodzić tylko, gdy postępowanie egzekucyjne trwało²¹. Ponadto umorzenie w związku z bezczynnością wierzyciela nie wywoływało skutku w postaci przerwania biegu terminu przedawnienia²².

Upadek instancji nie ma jednak charakteru absolutnego, a ustawa wskazuje określone rodzajowo sprawy, do których nie ma zastosowania. Zmiana prawna w postaci wejścia w życie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. i uchylenia art. 823 k.p.c. nie zmieniła relacji upadku instancji do egzekucji świadczeń alimentacyjnych. W sposób jasny wyłącza jej zastosowanie art. 1086 § 5 k.p.c.²³ Fakt bezczynności wierzyciela alimentacyjnego nie może mieć wpływu na zakończenie sprawy. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wskazał jednak, że należy art. 1086 § 5 k.p.c. interpretować zawężająco, i uznał, że art. 823 k.p.c. miał zastosowanie do egzekucji świadczeń alimentacyjnych prowadzonej z nieruchomości²⁴. Pogląd ten jest aktualny w kontekście obecnie obowiązującego art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Bezczynność wierzyciela alimentacyjnego w przypadku egzekucji z nieruchomości skutkuje umorzeniem postępowania w tym zakresie. Zgodnie z art. 799 k.p.c. wniosek o wszczęcie egzekucji pozwala przeprowadzić egzekucję według wszystkich dopuszczalnych sposobów, z wyłączeniem egzekucji z nieruchomości. Jedynym sposobem prowadzenia egzekucji z tego składnika jest wniosek wierzyciela i nie może być ona wszczęta z urzędu.

Kolejne wyłączenie dotyczy egzekucji wszczętej z urzędu na żądanie sądu pierwszej instancji, który rozpoznawał sprawę o alimenty. Przekonująca jest argumentacja Sądu Najwyższego, że zakres dyspozycyjności wierzyciela jest ograniczony w przypadku wszczęcia egzekucji z urzędu²⁵. W związku z tym nie powi-

²¹ Wyrok SN z 6 czerwca 2014 roku, I CSK 472/13, Legalis nr 1160530.

²² T. Ereciński, H. Pietrkowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5. *Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016, s. 329.

²³ Ten stan rzeczy zmieni się z dniem 1 lipca 2023 roku, kiedy w życie wejdzie nowelizacja art. 1086 § 5 k.p.c. Zgodnie z art. 1 pkt 147 ustawy z 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614) w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych, jeżeli wierzyciel w terminie roku od daty wezwania nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania albo w terminie trzech lat od dnia zawieszenia postępowania nie zażądał jego podjęcia, postępowanie umarza się w całości lub w części z urzędu. Oznaczać to będzie implementację w pełni upadku instancji tylko z wydłużonymi terminami w stosunku do egzekucji pozostałych świadczeń.

²⁴ Uchwała SN z 18 lipca 2012 roku, III CZP 38/12, OSNC 2013, nr 2, poz. 16.

²⁵ *Ibidem*.

nien on ponosić negatywnych konsekwencji bierności organu, na którego wniosek została wszczęta egzekucja.

Co do kosztów egzekucyjnych, należy wskazać, że zachodzi zasadnicza różnica między postępowaniem procesowym a postępowaniem egzekucyjnym w zakresie rozłożenia ciężaru finansowego prowadzenia sprawy. O ile w pierwszym przypadku koszty umarzają się wzajemnie (art. 182 § 4 k.p.c.), o tyle w drugim to wyłącznie dłużnika (co do zasady) obciążała opłata stosunkowa w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak w wysokości nie niższej niż 1/20 i nie wyższej niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego (art. 49 u.k.s.e.). Obecne uregulowanie ciężaru kosztów przerzuca go wyłącznie na wierzyciela (art. 29 ust. 1 u.k.k.). Wynika to z tego, że w przypadku postępowania egzekucyjnego ustawodawca nie patrzy na strony w kategorii „strona wygrywająca — strona przegrywająca”, a bierze pod uwagę, na ile wierzyciel wykazał się aktywnością w popieraniu prowadzonego postępowania, które z samej swej istoty służy realizacji wyłącznie interesu wierzyciela, a nie dłużnika. W postępowaniu rozpoznawczym, kiedy rozstrzygnięcie nie zapadło, obu stronom powinno zależeć na korzystnym rozstrzygnięciu, upadek instancji obejmuje beczynność obu stron, a w postępowaniu egzekucyjnym, co oczywiste, relewantna jest tylko beczynność wierzyciela, a nie dłużnika czy komornika sądowego²⁶.

Upadek instancji po wprowadzeniu art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c.

Nowelizacja k.p.c. z 10 lipca 2015 roku zasadniczo zmieniła kształt upadku instancji w postępowaniu egzekucyjnym. Dotyczyła ona dwóch zagadnień. Pierwsze z nich to potrzebny do umorzenia z urzędu okres beczynności wierzyciela. Został on skrócony do sześciu miesięcy. Zmiana ta nie była i nie jest kwestionowana. Wpisuje się ona w ogólną tendencję ustawodawcy do skracania terminów wymagających działania wierzyciela lub terminów, po których upływie następują dla niego negatywne konsekwencje²⁷. Nowelizacja ta uwzględnia interes dłużnika, gdyż minimalizuje dla niego stan niepewności co do jego sytuacji prawnej i majątkowej.

Drugie zagadnienie dotyczyło samego trybu, w jakim dochodziło do umorzenia postępowania. Jak wynika z uzasadnienia do projektu ustawy, upadek instancji następujący z mocy prawa budził wiele wątpliwości²⁸. Choć projektodawca nie

²⁶ Postanowienie SN z 25 czerwca 2015 roku, III CZP 39/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 77.

²⁷ Za przykład może posłużyć uchylony art. 823 k.p.c., który przewidywał upadek instancji, gdy beczynność wierzyciela wynosiła rok, a patrząc historycznie jeszcze dalej — to art. 55 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 roku — Prawo o sądowym postępowaniu egzekucyjnym (Dz.U. z 1932 r. Nr 93, poz. 803), który przewidywał termin trzech lat.

²⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks cywilny, ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2678, Sejm VII kadencji, s. 34–35, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/875C0623FA3DA082C1257D410036BBBCD/%24File/2678.pdf> (dostęp: 9.03.2023).

wskazał, na czym te wątpliwości polegały, to trzeba podkreślić, że w postępowaniu egzekucyjnym czynności faktyczne (manualne), jak na przykład odebranie dozoru nad zajęętą ruchomością czy sporządzenie protokołu przez komornika, odgrywają doniosłą rolę. Umorzenie z mocy prawa w praktyce nie oznaczało równoczesnego uchylenia wszystkich dokonanych czynności egzekucyjnych i zniesienia dla dłużnika wszystkich uciążliwości, które wynikają z jego sytuacji procesowej (na przykład brak uchylenia zajęcia)²⁹. Art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. przewiduje umorzenie postępowania ze względu na bezczynność wierzyciela z urzędu, a nie z mocy prawa. Postanowienie wydane przez komornika nie ma, jak wcześniej na mocy art. 823 k.p.c., charakteru deklaratywnego, tylko konstytutywny. Uchyleniu podlegają wszystkie dotychczas dokonane czynności egzekucyjne. Jeżeli na przykład postanowienie jest wydane z urzędu przez komornika po upływie ośmiomiesięcznej bezczynności komornika, to czynności egzekucyjne dokonane między tą datą a upływem sześciomiesięcznego terminu są ważne i w pełni wywołują skutki prawne. Zmiana ta, ze względu na skrócenie terminu, może wydawać się początkowo niekorzystna dla wierzyciela, jednak jest wręcz przeciwnie — korzystnie wpływa na jego sytuację procesową. Wierzyciel, który w poprzednim reżimie prawnym przeoczył upływ rocznego terminu, mógł kierować następnie szereg wniosków, które były realizowane przez komornika, po czym okazywało się, że wszystkie te czynności należy uznać za niebyłe z powodu umorzenia z mocy prawa. Tworzyło to stan niepewności dla wierzycieli, który art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. eliminuje. Ma to również pozytywny walor dla dłużnika, gdyż wydanie postanowienia wymaga uchylenia wszystkich dokonanych dotychczas czynności egzekucyjnych i zmusza komornika do ponownego przeanalizowania akt sprawy przed zakończeniem postępowania. W poprzednim stanie prawnym nietrudno było sobie wyobrazić sytuację, gdy komornik powziął wiedzę o umorzeniu z mocy prawa po czasie i do tego momentu czynności egzekucyjne, choć prawnie bezskuteczne, wywierały negatywne skutki dla dłużnika i jego sytuacji majątkowej. Podobnie jest w przypadku wierzyciela, który uiszczając zaliczkę na konkretne wydatki komornika, w przypadku takiego zakończenia postępowania również doznaje uszczerbku finansowego. Umorzenie na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c., podobnie jak na podstawie art. 823 k.p.c., nie powoduje przerwania biegu terminu przedawnienia³⁰. Obecny kształt perempcji instancji w postępowaniu egzekucyj-

²⁹ Wydaje się, że ten właśnie problem próbuje rozwiązać ustawodawca przez wprowadzenie art. 826 § 2 k.p.c. nakładającego na komorników sądowych obowiązek zawiadomienia wskazanych osób trzecich o uchyleniu dokonanych czynności egzekucyjnych niezwłocznie po uprawnieniu się postanowienia o umorzeniu. Zob. uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu automatyzacji załatwiania niektórych spraw przez Krajową Administrację Skarbową, druk nr 2138, Sejm IX kadencji, s. 6, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/1DA5EA8F866B351EC125881A002E90BB/%24File/2138.pdf> (dostęp 15.03.2023).

³⁰ K. Zawada, *Przedawnienie roszczeń. Ewolucja regulacji — aktualne problemy — potrzeba nowej regulacji*, „Przegląd Sądowy” 2023, nr 1, s. 20.

nym jest zmianą pozytywną dla stron postępowania i należy uznać, że ze względu na specyfikę egzekucji w pełniejszy sposób realizuje ich słuszny interes.

Wysłuchanie wierzyciela a upadek instancji

Należy wskazać, że umorzenie z mocy prawa postępowania z samej jego istoty nie wymaga uprzedniego wysłuchania wierzyciela. Nowelizacja k.p.c. z 10 lipca 2015 roku oznaczała nie tylko zmianę charakteru samego postanowienia o umorzeniu z powodu beczynności wierzyciela, lecz także zwiększenie zakresu obowiązków organu egzekucyjnego. W przypadku upadku instancji z urzędu konieczne jest wysłuchanie wierzyciela przed umorzeniem egzekucji w trybie art. 827 § 1 w zw. z art. 801 § 4 k.p.c., jeżeli ustalenie majątku dłużnika oraz odebranie od dłużnika wykazu majątku nie wystarczą nawet na pokrycie kosztów egzekucyjnych. W tymże wysłuchaniu komornik oprócz wskazania dotychczas poczynionych ustaleń nie musi wskazywać konsekwencji procesowych beczynności wierzyciela ani wzywać do wskazania, czy podjął on czynność konieczną do dalszego prowadzenia postępowania powodującą przerwanie sześciomiesięcznego terminu pod rygorem umorzenia sprawy lub zażądał podjęcia zawieszonego postępowania. Jest to stan niepożądany z uwagi na ochronę słusznego interesu wierzyciela, stąd zasadny jest postulat, aby zaostrzyć wymogi co do treści wysłuchania w przypadku możliwości umorzenia postępowania egzekucyjnego ze względu na upadek instancji.

Podsumowując: postępowanie umorzone z mocy prawa na podstawie art. 823 k.p.c. nie wymagało, niezależnie od jego wcześniejszego przebiegu, wysłuchania przed umorzeniem w trybie art. 827 § 1 k.p.c. Z kolei umorzenie z urzędu na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. wymaga wysłuchania, jeżeli egzekucja jest bezskuteczna pomimo dokonania z urzędu ustaleń oraz odebrania wykazu majątku od dłużnika³¹. Zasadne jest wprowadzenie regulacji wymagającej rozszerzenia treści wysłuchania o wskazanie możliwych konsekwencji procesowych związanych z jego beczynnością.

Opłata stosunkowa w przypadku umorzenia postępowania ze względu na upadek instancji

Wysokość opłaty stosunkowej nie zmieniła się zasadniczo. Zgodnie z art. 49 ust. 2 u.k.s.e. (w brzmieniu do 8 września 2016 roku) w przypadku umorzenia postępowania na podstawie art. 823 k.p.c. dłużnika obciążała opłata stosunkowa w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak

³¹ Zmieni się to wraz z wejściem w życie art. 1 pkt 102 ustawy z 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 614) zakładającego pełną fakultatywność wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem egzekucji. Nie zmienia to jednak poglądów autora co do konieczności wprowadzenia regulacji obligującej komornika do wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem postępowania ze względu na beczynność.

nie niższej niż 1/20 i nie wyższej niż dziesięciokrotna wysokość przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. W orzecznictwie wyklarował się jednak pogląd co do niezasadności pobierania opłaty przez komornika od dłużnika w wyjątkowych sytuacjach, na przykład gdy postępowanie zostało wszczęte przed wejściem w życie ustawy z dnia 24 września 2004 roku o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego³² i gdy w toku sprawy nie została wyegzekwowana żadna kwota³³.

W obecnym brzmieniu art. 29 ust. 1 u.k.k. w przypadku umorzenia postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. również obowiązuje opłata w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania, jednak w tym przypadku próg minimalny wynosi 200 zł (patrz art. 28 ust. 4 u.k.k.). Podmiotem obowiązany do uiszczenia opłaty stał się wierzyciel zamiast dłużnika. Jak wskazał Sąd Najwyższy, opłata ta jednak nie ma zastosowania do spraw, w których sześciomiesięczny termin bezczynności upłynął przed dniem 1 stycznia 2019 roku i stosuje się przepisy art. 49 ust. 2 u.k.s.e. Jak wynika z orzeczenia, zmiana ta w sposób nieuzasadniony niekorzystnie modyfikowałaby sytuację wierzycieli, którzy skierowali wnioski w poprzednim stanie prawnym i korzystali z przysługujących im uprawnień i ochrony ukształtowanej w u.k.s.e.³⁴

Odpowiedzialność za wynik postępowania egzekucyjnego

W postępowaniu rozpoznawczym przewidziana jest w art. 98 k.p.c. zasada, że przegrywający ponosi koszty procesu związane z uczestnictwem drugiej strony (zasada odpowiedzialności za wynik procesu)³⁵. W postępowaniu egzekucyjnym zasada ta jest modyfikowana przez art. 770 k.p.c. przewidujący zasadę zwrotu celowych kosztów postępowania egzekucyjnego przez dłużnika na rzecz wierzyciela³⁶. Wynika to z tego, że w postępowaniu egzekucyjnym rozkład stron procesowych jest odmienny i fakt, że mamy do czynienia już z etapem realizacji normy indywidualno-konkretniej zawartej w tytule wykonawczym powoduje, że nie można mówić w sposób ścisły o stronie przegrywającej i wygrywającej w kategoriach ekonomicznych. Jednak elementy odpowiedzialności za sam wynik sprawy i sposób, w jaki została ona zakończona, mają wpływ na późniejsze obciążenie opłatą stosunkową.

Ustawa o komornikach sądowych i egzekucji przewidywała budzącą kontrolę regulację, że to dłużnika obciążała opłata stosunkowa w przypadku bez-

³² Dz.U. z 2004 r. Nr 236, poz. 2356.

³³ Uchwała SN z 16 grudnia 2005 roku, III CZP 116/05, OSNC 2006, nr 12, poz. 197.

³⁴ Uchwała SN z 28 stycznia 2020 roku, III CZP 34/22, OSNC-ZD 2022, nr 3, poz. 197.

³⁵ J. Jerzykowski, *Odwołanie i skarga w zamówieniach publicznych. Artykuły 505–590 ustawy — Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 249.

³⁶ O. Marcewicz, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, nr 3, art. 770.

czynności wierzyciela (art. 49 ust. 2 u.k.s.e.). Przepis ten stał się przedmiotem kontroli Trybunału Konstytucyjnego, który uznał, że brak mechanizmu pozwalającego na zwolnienie dłużnika z obciążenia opłatą egzekucyjną oraz możliwości miarkowania poniżej 1/10 wysokości średniego wynagrodzenia jest niezgodny z art. 2 Konstytucji³⁷. Ze względu na związanie zakresem skargi Trybunał nie orzekł w szerszym zakresie o niekonstytucyjności art. 49 ust. 2 u.k.s.e., jednak nie pominął wątpliwości co do takiego rozkładu ciężaru procesu, wskazując, że mechanizm ten pozwalał na podejmowanie przez wierzyciela czynności (wniosek o umorzenie, beczynność), którym dłużnik nie mógł przeciwdziałać.

Radykalna zmiana nastąpiła wraz z wejściem w życie ustawy o kosztach komorniczych, która przewiduje obciążenie wierzyciela zamiast dłużnika opłatą stosunkową w przypadku upadku instancji w wysokości 5% wartości świadczenia pozostałego do wyegzekwowania (art. 29 ust. 1 u.k.k.). Projektodawca uznał, że trudna do zaakceptowania jest sytuacja, gdy dłużnik, niemający wpływu na zachowanie wierzyciela, ponosi ciężary z tym związane³⁸. Zgodnie z art. 29 ust. 1 u.k.k. to strona, która przyczyniła się do zakończenia postępowania, jest obciążona opłatą stosunkową. Wierzyciel jako gestor postępowania, w przypadku gdy ustawa wymaga jego aktywności, jest jedynym podmiotem, od którego zależy dalsze trwanie postępowania.

W związku z tym trudno uznać za celowe prowadzenie egzekucji, którą wierzyciel stracił zainteresowanie i wskutek tego komornik sądowy umorzył ją na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Jako że wierzycielowi przestało zależeć na realizacji obowiązku zawartego w tytule wykonawczym, to on powinien ponosić ciężar finansowy angażowania organu egzekucyjnego. Celowość egzekucji obejmuje także istnienie po stronie wierzyciela prawnie relewantnej aktywności niezbędnej do prowadzenia postępowania. Gdy jej brak, trudno, aby miała ona doprowadzić do swojego celu. Takie postępowanie jest zbędne, jeżeli żadnej ze stron nie zależy na jego prowadzeniu. Stąd w przypadku ukończenia postępowania egzekucyjnego komornik powinien, w razie umorzenia ze względu na beczynność, dokonać dystynkcji kosztów opartej na kryterium celowości (art. 770 k.p.c.) i obciążyć wierzyciela tymi, które nie prowadziły w swym założeniu do realizacji celu postępowania³⁹.

Podsumowując: obecne uregulowanie w sposób pełniejszy realizuje zasadę ponoszenia kosztów niezbędnych do prowadzenia egzekucji przez dłużnika. Art. 29 ust. 1 u.k.k. jest spójnym uszczegółowieniem art. 770 k.p.c. prowadzącym do tego, że to strona, która uczyniła postępowanie egzekucyjne zbędnym, ponosi tego konsekwencję.

³⁷ Wyrok TK z 26 czerwca 2012 roku, P 13/11, OTK-A 2012, nr 6, poz. 67.

³⁸ Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, druk nr 1581, Sejm VIII kadencji, s. 9, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12292863/12397119/12397120/dokument288222.pdf> (dostęp 5.04.2023).

³⁹ M. Ged, *Ukończenie...*, s. 190.

Wnioski

1. Zmiana charakteru prawnego bezczynności wierzyciela w postępowaniu egzekucyjnym jest korzystna dla obu stron postępowania egzekucyjnego. Dla każdej z nich zmniejszyła się strefa niepewności co do jej pozycji procesowej i majątkowej.
2. W przypadku umorzenia postępowania ze względu na upadek instancji na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. konieczne jest wysłuchanie wierzyciela, jeżeli sprawa jest bezskuteczna i mieści się w dyspozycji art. 801 § 4 k.p.c. *De lege ferenda* zasadne jest wprowadzenie zmian ustawodawczych poprzez wskazanie jako wymogu pouczenia wierzyciela o możliwości umorzenia postępowania ze względu na bezczynność i wezwanie do wskazania, czy podjął on czynności potrzebne do dalszego prowadzenia postępowania lub zażądał podjęcia zawieszonego postępowania⁴⁰.
3. Obecne uregulowanie w zakresie obciążenia opłatą stosunkową przewidziane w ustawie o kosztach komorniczych w pełniejszy sposób realizuje zasadę odpowiedzialności dłużnika za celowe koszty prowadzenia postępowania egzekucyjnego z art. 770 k.p.c. i koresponduje z poglądem, że to dłużnik powinien ponosić negatywne konsekwencje bezczynności wierzyciela.
4. Należy rozdzielić bezczynność wierzyciela od tej występującej w postępowaniu procesowym ze względu na odmienności charakteryzujące postępowanie egzekucyjne takie jak:
 - a. wskazanie w k.p.c. czynności procesowych, które nie mogą zostać podjęte bez aktywności strony dochodzącej roszczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym, a bez których egzekucja nie może być dalej prowadzona (jak na przykład złożenie wniosku o opis i oszacowanie czy uiszczenie zaliczki na wydatki gotówkowe);
 - b. zawieszenie nie zawsze jest konieczną przesłanką umorzenia sprawy ze względu na bezczynność wierzyciela;
 - c. wyłączna odpowiedzialność finansowa jednej strony postępowania (wierzyciela) za jej zaniechanie i obciążenie jej opłatą stosunkową w wysokości 5% w stosunku do wysokości dochodzonego świadczenia.
5. Upadek instancji w postępowaniu egzekucyjnym nie oznacza bierności wierzyciela w każdym przypadku. Za błędne należałoby uznać umorzenie postępowania z urzędu ze względu na bezczynność wierzyciela (upadek instancji), gdy brak jest jakiegokolwiek jego działania w przypadku skutecznie prowadzonej egzekucji z jakiegoś składnika majątku dłużnika czy gdy sprawa jest bezskuteczna, ale ustawa nie wymaga złożenia pisma pro-

⁴⁰ Wprowadzenie z dniem 1 lipca 2023 roku pełnej fakultatywności wysłuchania wierzyciela przed umorzeniem egzekucji nie zmienia wskazanego poglądu w zakresie konieczności uprzedzenia wierzyciela o możliwym umorzeniu postępowania z urzędu ze względu na jego bezczynność.

cesowego. Bezczynność musi mieć normatywną podstawę, która skutkuje negatywnymi konsekwencjami procesowymi, i wtedy organ egzekucyjny ma kompetencję po upływie sześciomiesięcznego terminu do umorzenia postępowania na podstawie art. 824 § 1 pkt 4 k.p.c. Bierność wierzyciela, kiedy nie musi on podejmować według ustawy żadnych czynności w toczącej się sprawie, nie jest wystarczającą przesłanką, aby ją umorzyć ze względu na bezczynność.

Bibliografia

- Allerhand M., *Umorzenie zawieszonego procesu*, Lwów 1935.
- Broniewicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008.
- Cudak A., *Przedmiot skargi na czynności egzekucyjne organu egzekucyjnego lub egzekutora*, „Finanse Komunalne” 2018, nr 3, s. 17–29.
- Ereciński T., Pietrzkowski H., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 5. *Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016.
- Ged M., *Ukończenie sądowego postępowania egzekucyjnego*, Warszawa 2023.
- Gołąb A., *Umorzenie postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2020.
- Jerzykowski J., *Odwolanie i skarga w zamówieniach publicznych. Artykuły 505–590 ustawy — Prawo zamówień publicznych. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Marciniak A., Broniewicz W., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2020.
- Marcewicz O., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do wybranych przepisów nowelizacji 2019*, red. A. Jakubecki, LEX/el. 2019, art. 824.
- Marcewicz O., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. 1 i 2, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, art. 770.
- Olaś A., *Umorzenie procesu cywilnego*, Warszawa 2016.
- Świeczkowski J., *Umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 823 k.p.c.*, [w:] *Gdańskie Studia Prawnicze*, t. 26. *Księga pamiątkowa profesora Sławomira Dalki*, red. Z. Szczurek, Sopot 2011, s. 453–470.
- Zawada K., *Przedawnienie roszczeń. Ewolucja regulacji — aktualne problemy — potrzeba nowej regulacji*, „Przegląd Sądowy” 2023, nr 1, s. 5–33.

Akty prawne

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 roku — Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1930 r., nr 83, poz. 651).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 roku Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 1997 r. Nr 133, poz. 882 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 28 lutego 2018 roku o kosztach komorniczych (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 210 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok TK z 26 czerwca 2012 roku, P 13/11, OTK-A 2012, nr 6, poz. 67.
- Orzeczenie SN z 3 listopada 1921 roku, 948/1920, OSN 1921, nr 1, poz. 119.
- Orzeczenie SN z 24 lipca 1923 roku, I C 1616/22, OSN 1923, nr 2, poz. 105.

Uchwała SN z 23 kwietnia 1985 roku, III CZP 16/85, OSNC 1985, nr 12, poz. 195.
Uchwała SN z 16 grudnia 2005 roku, III CZP 116/05, OSNC 2006, nr 12, poz. 197.
Uchwała SN z 18 lipca 2012 roku, III CZP 38/12, OSNC 2013, nr 2, poz. 16.
Uchwała SN z 28 stycznia 2020 roku, III CZP 34/22, OSNC-ZD 2022, nr 3, poz. 197.
Wyrok SN z 6 czerwca 2014 roku, I CSK 472/13, Legalis nr 1160530.
Postanowienie SN z 14 listopada 2000 roku, I CZ 65/00, LEX nr 536981.
Postanowienie SN z 5 grudnia 2000 roku, V CKN 137/00, LEX nr 553744.
Postanowienie SN z 19 sierpnia 2009 roku, III CSK 351/08, OSNC-ZD 2010, nr 2, poz. 54.
Postanowienie SN z 9 września 2009 roku, V CSK 62/09, LEX nr 1396482.
Postanowienie SN z 25 czerwca 2015 roku, III CZP 39/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 77.
Postanowienie SN z 28 listopada 2018 roku, II UZ 24/18, OSNP 2019, nr 7, poz. 91.
Postanowienie SN z 9 marca 2022 roku, I UZ 47/21, LEX nr 3362569.
Wyrok SA w Szczecinie z 26 marca 2019 roku, III AUa 208/18, LEX nr 2668068.

Inne

Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks cywilny, ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2678, Sejm VII kadencji.
Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o kosztach komorniczych, druk nr 1581, Sejm VIII kadencji.
Uzasadnienie do Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3137, Sejm VIII kadencji.
Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu automatyzacji załatwiania niektórych spraw przez Krajową Administrację Skarbową, druk nr 2138, Sejm IX kadencji.